

Jornada “La Cura de la Petita Infància.

Polítiques públiques i serveis de suport a les famílies 0-3”.

11/11/2022

Document de conclusions

Punt de partida

La Jornada ‘**La Cura de la Petita Infància. Polítiques públiques i serveis de suport a les famílies**’ té el seu origen en la inquietud d’un conjunt de professionals que treballen amb famílies amb infants petits de 0 a 3 anys per fer visible la seva activitat i reivindicar un major reconeixement social i polític per aquesta etapa del cicle vital. Aquesta inquietud troba la complicitat de la Direcció del Màster de títol propi ‘**Criança 0-3. Acompanyament a les famílies en xarxa**’ de la Universitat de Barcelona www.masterpetitainfancia.cat

El Màster ‘Criança 0-3’ és únic i original en el seu format de vocació holística i interdisciplinar. Des del 2010-2011, any en què arrenca la seva singladura en forma de Postgrau, vuitanta-quatre alumnes han pogut esdevenir professionals de la petita infància gràcies a la formació de cinquanta-dos experts provinents de diferents camps del saber. Des del Màster s’han signat diferents convenis de col·laboració amb diverses institucions i col·legis professionals; amb la Diputació de Barcelona primer, i més endavant amb la Generalitat de Catalunya, el Col·legi d’Educadores i Educadors Socials de Catalunya (CEESC), el Col·legi Oficial de Pedagogia de Catalunya (COPEC) i l’Associació de Professionals d’Espais Familiars a Catalunya (APEFAC) www.apefac.cat

Aquest reconeixement institucional pot llegir-se com un reconeixement a l’interès social i polític envers la formació dels professionals que treballen amb famílies amb infants petits. Tanmateix queda molt camí per recórrer, tant per la institucionalització i consolidació laboral dels professionals del Espais Familiars, com per la visibilització política de les necessitats que tenen totes les famílies amb infants de 0 a 3 anys.

És des d’aquí que la Direcció del Màster i el seu Grup Impulsor, conjuntament amb un grup de professionals dels Espais familiars, aprofitem la celebració del desè aniversari de l’existència d’aquesta formació per organitzar una Jornada amb un doble objectiu: **reflexionar i aportar coneixement sobre les necessitats de la franja 0-3 i les seves famílies**, per una banda, i **reivindicar la necessitat de polítiques públiques pels 0-3**, per l’altra.

Aquesta vocació reivindicativa es plasma en la lectura del **Manifest ‘La cura de la Petita infància: per unes polítiques de suport a les famílies 0-3’** que acompanya aquest document de conclusions.

La Jornada ha comptat amb les aportacions d’un conjunt de **vint-i-set professionals, investigadors/es, representants de les institucions i de progenitors** que han estat usuaris de diferents Espais Familiars (vegi’s programa Jornada).

Principals reflexions i idees força

L'etapa dels 0 als 3 anys és estratègica i transcendental pel desenvolupament cognitiu i la salut mental

El període que comprèn des de la gestació i el naixement fins al segon any de vida és transcendental, tant des del punt de vista dels infants com dels progenitors.

El naixement, en la nostra espècie, es produeix amb un cervell especialment immadur. Això es tradueix en una infància molt perllongada i una dependència d'altres humans adults per poder sobreviure. Les evidències neurocientífiques corroboren com hi ha una **relació interdependent entre els factors ambientals, el comportament i la cognició d'una persona, i l'estructura del sistema nerviós**. La plasticitat cerebral és més gran com més petits som. Així, una estimulació primerenca inadequada pot promoure processos d'estrès, els quals dificultaran la consolidació dels aprenentatges i fomentaran el desenvolupament d'alteracions emocionals. Des del punt de vista neurocientífic no cal escolaritzar abans dels dos anys de vida.

Des de la perspectiva de la salut mental, s'evidencia com el desenvolupament emocional de l'infant té el seu inici ja en l'úter matern i com l'evolució de la seva personalitat s'assoleix a través d'experiències de relacions profundes i intensament emocionals. Així, **tant el desenvolupament cognitiu com la salut emocional dels infants ve molt condicionada per la qualitat i l'estabilitat de les relacions afectives dels seus progenitors i/o cuidadors més propers**. Si els adults estan tranquils i connectats amb els seus propis sentiments, els infants també.

Certament, **esdevenir mare o pare suposa una experiència vital intensa i profunda**. Amb la maternitat o paternitat els progenitors tenen el repte de connectar amb la seva pròpia infància i amb la figura dels seus propis pares per tal de vincular-se bé amb els seus fills i filles. Els professionals de la salut mental, per la seva banda, haurien de poder acompanyar els sentiments dels adults, tot apel·lant als seus sabers interns i fer possible un **encontre autèntic i profund entre els pares i/o cuidadors i els seus fills**. Es tracta de treballar des del sentiment, envoltat de coneixement científic i recursos tècnics.

La vulnerabilitat de les famílies durant la criança

La cura de la infància comença amb la criança. Aquesta és una etapa que sol quedar circumscrita a l'àmbit familiar i per això resulta poc visible per la societat, però és un període durant el qual **totes les famílies són vulnerables**.

El progressiu **afebliment de la família extensa** i, amb ella, el suport i la transmissió intergeneracional dels sabers de criança han deixat a les famílies molt soles a l'hora de criar els seus fills i filles. En gran mesura, aquesta soledat s'explica per la **inacció històrica de la política familiar a casa nostra**. Ha existit una política de conciliació de la vida laboral i familiar construïda en base a unes agendes laborals i uns Plans d'igualtat de gènere, però **han mancat polítiques de suport a les famílies i això ha comportat una penalització de la maternitat**; sobretot si ens comparem amb altres països del nostre entorn en els quals l'existència de polítiques familiars han anat aparellades d'unes majors taxes de natalitat. Aquest abandonament institucional ha incidit especialment en aquelles estructures familiars sense xarxes relacionals fora del nucli familiar més estricte: mares immigrades

amb pocs recursos o famílies monoparentals. Es tracta d'una realitat vàlida pel conjunt de l'etapa 0-3, però especialment punyent durant el primer any de vida quan la gran majoria d'infants són a casa i els progenitors es troben amb molt pocs serveis de suport.

En els darrers anys, diferents plans i iniciatives legislatives s'inscriuen en el **paradigma de la inversió social**, un model de referència teòric i d'inspiració de les reformes de tots els estats europeus que posa de manifest la necessitat d'invertir en polítiques de suport a les famílies; sobretot des de l'evidència que **invertir en els 0-3 té un gran retorn social**, com en cap altra etapa del cicle vital.

Plans actuals respecte l'evolució de les polítiques de suport a les famílies 0-3

Actualment les línies de treball de les polítiques de suport a les famílies s'inscriuen en el principi de la inversió social i en la garantia del benestar infantil. Així queda palès en l'aproximació als **1.000 primers dies**, un enfocament basat en noves evidències científiques i empíriques que aposta per les mesures preventives, ja des de la gestació de l'infant. Es tracta d'un enfocament orientat a generar vincles i benestar i que contempla un major retorn de la inversió.

Per tal de donar resposta a la manca de cobertura legal de la diversitat familiar a l'Estat espanyol, les recomanacions de la recerca comparada i en concret, el **Llibre Blanc per un nou marc espanyol de suport i protecció a les famílies**, aposten per una **definició harmonitzada de la unitat familiar i per l'equiparació de drets de tots el tipus de famílies**, amb l'infant com a clau d'accés a les prestacions i serveis. És a dir, el dret a la protecció social de l'infant ha de ser independent de la situació d'aparellament de les figures parentals. S'evita així l'exclusió de determinades formes de família, per ex. els progenitors no casats.

També es fan recomanacions per **millorar la coordinació de les polítiques entre els diversos ministeris i la cooperació amb i entre les diferents administracions territorials**, per exemple pel que fa la producció coordinada de dades.

Es recomana promoure una **combinació de serveis i prestacions econòmiques universals amb altres prestacions lligades a la verificació de recursos familiars**. Pel que fa a les **llicències parentals** s'assenyala que, a diferència d'altres estats europeus, aquí estan cobertes i retribuïdes 16 setmanes (tant per mares com per pares) però els permisos parentals addicionals, per la cura dels fills malalts, per ex, no són retribuïts. També s'advoca per una **prestació universal per criança** complementada amb prestacions específiques per combatre la pobresa infantil. https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/evolving-family-models-in-spain_c27e63ab-en

Bona part d'aquestes recomanacions queden recollides per l'agenda política a nivell estatal i, en concret, per l'**avantprojecte de Llei de protecció social a les famílies** i el **Plan de Acción Estatal para la implementación de la Garantía Infantil Europea (2022-2030)** https://www.comisionadopobrezainfantil.gob.es/sites/default/files/PlanAccion_MAS_220706_10415_5.pdf

Més enllà del marc territorial europeu i estatal, també l'administració autonòmica, i local tenen un paper fonamental en el disseny i planificació de polítiques de suport a les famílies. Molt significativament, el **municipi** es revela com aquell **àmbit de proximitat privilegiat de promoció del vincle social i familiar que el converteix en agent educador**. Des de l'Ajuntament de Barcelona, per exemple, sembla apostar-se no només per la universalització, sinó també per la **diversificació dels**

serveis educatius pels 0-3. Això implica consolidar els **Espais familiars de criaça de la petita infància.**

Tanmateix, ens preguntem fins a quin punt les principals administracions catalanes són prou conscients de les característiques inherents i específiques de la primera etapa de la vida i de la necessitat d'un abordatge integral que consideri la família 0-3 com una unitat inseparable que **ha de ser objecte de la política pública.**

L'encaix dels Espais familiars de criaça en el disseny sociopolític actual

Els **Espais familiars** són serveis d'acompanyament i de suport a les famílies on interactuen tres agents claus en la criaça: el pare/mare o cuidador/a, l'infant i el/la professional. L'Espai familiar permet **revertir la solitud** amb la que molts progenitors i/o cuidadors viuen aquests primers anys de vida i, alhora, és clau per la **prevenció** i la **detecció de necessitats**. Es tracta d'un servei que ofereix espais cuidats, preparats pel joc i la interrelació, i ubicats en diferents ens educatius i socials del municipi. Els Espais Familiars poden oferir una gran flexibilitat horària i compten amb professionals qualificats amb perfils multidisciplinars.

A Catalunya existeixen des de l'any 1991, però de manera fràgil, fluctuant, amb gran dispersió en el territori, sense regulació normativa i amb un gran desconeixement per part de moltes famílies. De fet, **l'existència d'espais de criaça i de suport a les famílies d'iniciativa privada** revela com s'estan cobrint les necessitats d'acompanyament de molts progenitors allà on no hi ha Espais familiars municipals.

Segons les dades més actuals, existeixen **més de 130 Espais familiars, la gran majoria dels quals concentrats a la província de Barcelona.** En el seu inici la Diputació de Barcelona va oferir suport tècnic, econòmic i formatiu als ens locals per tal de fomentar-ne el seu impuls. La publicació del document ***Espais familiars de petita infància (0-3). Característiques i funcions dels professionals (Diputació de Barcelona 2021)*** posa de manifest aquest compromís i recorregut històric.

Tanmateix, en la gran majoria de municipis, els Espais familiars no formen part d'un catàleg de serveis d'obligat compliment, sinó que depenen de les voluntats i sensibilitats tècniques i polítiques. Això ha abocat a una gran rotació de professionals i al tancament d'alguns espais, després de molts anys de funcionament. Els professionals reclamen poder garantir la **formació i l'estabilitat** necessàries pel sector i expressen un **sentiment d'aïllament i de solitud** que compensen recorrent a l'associacionisme professional. Des del 2005 de manera informal, i des del 2010 ja de manera formal, l'**APEFAC** (Associació de professionals d'Espais familiars a Catalunya) facilita el poder compartir experiències, formar-se, fer difusió i acompanyar als Espais familiars de nova creació.

La principal raó de ser i fortalesa d'aquests espais és l'**acompanyament qualificat** als progenitors. Tal com defensen les famílies usuàries, els Espais familiars ofereixen un **espai proper i personalitzat** on els progenitors se senten **acollits, acompanyats amb respecte i sensibilitat, i escoltats amb discreció, sense ser jutjats.** La interrelació amb els professionals, altres progenitors i infants permet **ampliar la xarxa de relacions des de la diversitat familiar i cultural,** alhora que possibilita un **millor**

coneixement d'un/a mateix/a i de les seves competències parentals. Per alguns, l'Espai familiar actua de 'rescat biogràfic' en una etapa durant la qual se sent molta soledat.

Si hi ha voluntat política per regular i consolidar els Espais familiars caldrà dirimir quina pot ser la seva **articulació institucional** definitiva (educació, salut, serveis socials?) i **física** (EBM, centres cívics, serveis socials, CAP?), així com definir quina és la seva **funció en una política familiar orientada a donar suport als 1000 primers dies** dels infants. En qualsevol cas, sembla quedar provat el seu potencial com a **servei alternatiu a les escoles bressol en la incorporació d'estratègies efectives per l'educació i salut emocional de pares i fills i, en definitiva, per una criança responsiva.**

Reptes de futur

Tenim el repte de fer valer les següents premisses ètico-polítiques per sostenir un **nou paradigma sobre la petita infància** que:

- entengui que **nadó i progenitors constitueixen una unitat psíquica** i que per tant reconegui les necessitats i els drets de l'infant petit de manera indissociable del suport als seus progenitors;
- consideri els **progenitors com a agents sociopolítics** en tant que ells són els primers i principals agents de cura, educació i socialització;
- concebi la **criança com un bé públic que genera drets socials**;
- contempli la necessitat de **corresponsabilitat de la criança entre gèneres i entre els diferents agents de benestar** i, en definitiva, que
- inscrigui la **cura de la vida humana en l'epicentre de l'acció política?**

Per això, ens calen polítiques de suport a les famílies amb infants de 0 a 3 anys que contemplin l'**equitat, la diversitat** i la **qualitat** com a criteris bàsics en el seu disseny. Això implica:

- impulsar un **sistema integrat de llicències** laborals que inclogui la llicència parental i per cures de fills i filles malalts amb els mateixos nivells de protecció i qualitat que la llicència per naixement. Un sistema de llicències flexibles i per tant amb elements de transferibilitat entre mares i pares, i amb una major protecció i inclusió de les mares en situació més vulnerable;
- avançar cap una **renda per criança 0-3 universal i digna**;
- garantir el **dret subjectiu de l'infant a l'atenció i educació primerenca i diversa**. Això comporta:
- garantir l'**accés universal al primer cicle de l'educació infantil**, però al mateix temps:
- impulsar un **nou acord sobre jornades i períodes escolars** basat en evidències científiques i amb diàleg amb les famílies, i
- potenciar el sistema de **serveis infantils i de suport a les famílies alternatius a les escoles bressol**, amb una oferta universal que garanteixi un **accés equitatiu**, amb **dissenys més flexibles** i amb la incorporació **d'estratègies d'innovació i de suport a la criança responsiva**. Fet que implica:
- posar en valor l'experiència històrica i les **bones pràctiques dels Espais familiars** en clau d'acompanyament a les famílies, però també en clau de prevenció i detecció de necessitats, i per tant:

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

màster
Criança 0-3

acompanyament a les famílies en xarxa

- regular i expandir arreu del territori una **xarxa d'Espais Familiars de criança a la petita infància**, amb professionals especialitzats i adequadament remunerats. Finalment:
- impulsar un '**Pacte per la criança 0-3**' que, des de la defensa de les necessitats de l'infant com a ciutadà de ple dret, involucri les famílies, els professionals i les institucions en joc.